

نیاز فوری به برقراری خط ارتباطی نظامی بین ایران و آمریکا

گروه بین‌المللی بحران، گزارش کوتاه خاورمیانه و شمال آفریقا، شماره ۷۷
واشنگتن/تهران/بروکسل، ۴ اردیبهشت ۱۳۹۹. ترجمه از انگلیسی

تحولات اخیر: تنش بین ایران و آمریکا تاکنون چندین بار این دو کشور را در یک قدمی جنگی عیان و رودررو قرار داده است. در حالی که هیچ کدام از طرفین به دنبال جنگی تمام عیار نیستند، زنجیره زدوخوردهای متقابل به همراه افزایش اظهارات خصمانه نشان می‌دهد که خطر رویارویی نظامی بزرگتری وجود دارد.

اهمیت موضوع: با توجه به کانال‌های ارتباطی محدود بین تهران و واشنگتن، یک برخورد تصادفی یا سهوی بین دو طرف می‌تواند به سرعت به درگیری گسترده‌تری تبدیل شود. چنین خطری به ویژه در خلیج فارس بسیار زیاد است، چرا که در این منطقه ناوگان‌های نظامی ایران و آمریکا در نزدیکی یکدیگر مشغول به عملیات هستند.

راهکارها: ایران و آمریکا باید کانالی برای ممانعت از برخورد نظامی ایجاد کنند که در مواقع حساس و بحرانی شکاف بین تقابلات غیرمترقبه دریایی و دیپلماسی در سطح مقامات عالی را پر کند. در مکانیسمی که ارتباطات از کانال شخص ثالثی انجام شود، این خطر وجود دارد که بدفهمی پیام‌های ارسال شده و خطاهای محاسباتی به وقوع یک درگیری بیانجامد.

۱. چکیده

در یازده ماه گذشته ایران و آمریکا سه بار در آستانه برخورد نظامی تمام عیار قرار گرفتند. این تنش‌ها نتیجه کمپین «فشار حداکثری» دولت ترامپ علیه ایران و واکنش «مقاومت حداکثری» از سوی تهران بوده که با خروج آمریکا از برجام و اعمال مجدد تحریم‌ها شکل گرفته است. به نظر نمی‌رسد که هیچ کدام از طرفین ایرانی و آمریکایی خواستار جنگ باشند، اما آنها در عمل با دست زدن به اعمال تحریک‌آمیز در شرایطی که توان محدودی برای ارتباط با طرف مقابل داشته‌اند، احتمال جنگ را افزایش داده‌اند. همانطور که از تهدید دونالد ترامپ مبنی بر «سرنوشتی» قایق‌های ایرانی در صورت ایجاد مزاحمت برای کشتی‌های آمریکایی برمی‌آید، خطر درگیری در خلیج فارس و تنگه هرمز بیشتر از هر جای دیگری است چراکه این منطقه محل ازدحام تانکرهای نفتی و ناوگان‌های دریایی است. ناتوانی طرفین مناقشه در برقراری ارتباط سریع در زمان وقوع یک حادثه راه را برای افزایش ناخواسته تنش باز می‌کند، خصوصاً اگر یکی از طرفین برداشت اشتباهی از شرایط داشته باشد و دچار خطای محاسباتی شود. ایجاد یک کانال ارتباطی کارآمد با کمک شخصی ثالث، نظیر عمان، می‌تواند ریسک وقوع چنین سناریویی را کاهش دهد. اگر چنین مکانیسمی موفق عمل کند می‌تواند به عنوان یک الگو در سایر نقاط بحران‌خیز نیز مورد استفاده قرار گیرد.

این گزارش نیاز به یک کانال ممانعت از برخورد نظامی^۱ بین ایران و آمریکا را مورد بررسی قرار می‌دهد و عناصر اصلی تشکیل دهنده آن را مشخص می‌کند. همچنین این گزارش بر اساس ده‌ها مصاحبه با مقامات فعلی و سابق آمریکایی، اروپایی، عمانی و ایرانی تنظیم شده که با خلیج فارس آشنایی داشته و یا از تلاش‌های گذشته برای ایجاد خطوط ارتباطی نظامی بین آمریکا و رقیبان‌اش مطلع بوده‌اند که از مثال‌های اخیر آن می‌توان به کانال ممانعت از

بر خورد نظامی بین نیروهای آمریکایی و روسی در سوریه و همچنین راه‌های ارتباطی با حشد شعبی در خلال کمپین ضد داعش در عراق اشاره کرد.

2. گردابی چنین هائل

بعد از تصمیم دولت ترامپ در اردیبهشت ۹۷ مبنی بر خروج از برجام و اعمال دوباره تحریم‌ها اختلافات بین ایران و آمریکا رو به افزایش بوده است. پس از گذشت یک سال، خطر درگیری بیشتر شد؛ زمانی که آمریکا معافیت‌های مشتریان باقی مانده نفت ایران را نیز لغو کرد و ایران در مقابل با بالا بردن تنش‌های منطقه‌ای و هسته‌ای واکنش نشان داد.^۲ دوگانه «فشار حداکثری» و «مقاومت حداکثری» تاکنون سه بار ایران و آمریکا را در آستانه جنگ قرار داده است: اولین بار در خرداد ۹۸ زمانی که ایران پهپاد آمریکایی را ساقط کرد؛ سپس در شهریور ماه زمانی که ایران متهم به حمله به تأسیسات نفتی عربستان سعودی شد؛ و در نهایت در دی ماه زمانی که آمریکا سردار سلیمانی را به قتل رساند و در پی آن ایران با حمله موشکی به پایگاه‌های آمریکا در عراق تلافی‌جویی کرد.^۳ بیماری فراگیر کووید ۱۹ می‌توانست زمینه‌ای برای آتش‌بس باشد، اما به نظر می‌رسد که بالعکس منجر شده تا مواضع تهران و واشنگتن علیه یکدیگر تندتر شود.^۴ وقتی هیچکدام از طرفین حاضر به کوتاه آمدن نیستند، در فقدان یک کانال ارتباطی مؤثر، درحالی‌که ایران، آمریکا و متحدانشان در مجموعه‌ای از مناطق بحران‌خیز در مصادف یکدیگر قرار دارند، تنها یک حادثه می‌تواند به خارج شدن اوضاع از کنترل بیانجامد.

خلیج فارس به خصوص عرصه‌ای است که حتی یک رویارویی جزئی به راحتی می‌تواند یک درگیری وسیع ناخواسته را به دنبال داشته باشد.^۵ سناریویی مشابه در تاریخ ۳۰ خرداد ۱۳۹۸ رخ داد؛ زمانی که پدافند هوایی ایران یک فروند پهپاد گلوبال هاوک آمریکایی را سرنگون کرد. ایران مدعی بود که این پهپاد به حریم هوایی این کشور وارد شده بوده اما آمریکا این ادعا را رد می‌کرد. این اتفاق نزدیک بود واکنش تلافی‌جویانه آمریکا در قالب حملات هوایی به خاک ایران را به دنبال داشته باشد.^۶ کمتر از یک ماه پس از این حادثه، در ۲۷ تیرماه ناو آبی-خاکی جنگی آمریکایی به اسم «یواس اس باکسر»، یک پهپاد ایرانی را در تنگه هرمز ساقط کرد. دونالد ترامپ این اقدام را تدافعی توصیف کرد و مدعی بود که این پهپاد به فاصله کمتر از یک کیلومتری ناو آمریکایی وارد شده و به هشدارهای مکرر این ناو پاسخ نمی‌داده است.^۷ تهران اما از دست دادن هرگونه هواپیمایی را انکار کرد.^۸ این حوادث در بستر مجموعه‌ای از حملات علیه کشتی‌های خارجی و تأسیسات نفتی در خلیج فارس در فاصله اردیبهشت تا شهریور ۹۸ رخ داد که ایران در آنها مظنون اصلی شناخته می‌شد. این سری از اتفاقات منجر شد که فرماندهی نیروی مرکزی آمریکا در خاورمیانه، سنتکام، در ۲۸ تیرماه اعلام کند که «با توجه به اتفاقات اخیر... برای افزایش مراقبت و امنیت در آبراه‌های کلیدی» عملیات «سنتینل» یا همان «نگهبان» را آغاز خواهد کرد.^۹

^۲ ر.ک. به گروه بحران، گزارش خاورمیانه شماره ۲۰۵، جلوگیری از لحظه ۱۹۱۴ خاورمیانه، ۱ اوت ۲۰۱۹ و ر.ک. گروه بحران، لیست ماشه ایران-آمریکا.

^۳ گروه بحران، گزارش خاورمیانه شماره ۲۱۰، توافق هسته‌ای ایران در سال چهارم، ۱۶ ژانویه ۲۰۲۰.

^۴ گروه بحران، گزارش خاورمیانه شماره ۷۶، تنش ایران و آمریکا در بحبوحه کرونا، ۲ آوریل ۲۰۲۰.

^۵ خلیج فارس عرصه‌ای برای رویارویی مستقیم نیروهای نظامی آمریکا و ایران در ماه‌های پایانی جنگ ایران و عراق بود. در سال ۱۹۸۷، نیروی دریایی آمریکا برای محافظت از کشتی‌های متحدین ایالات متحده در آب‌های خلیج فارس عملیاتی را با عنوان عملیات ارنست ویل آغاز کرد. در آوریل ۱۹۸۸، چند روز پس از این که یک ناو آمریکایی به یک مین ایرانی در سواحل قطر اصابت کرد، به عنوان بخشی از عملیاتی موسوم به آخوندک، نیروهای آمریکا نیمی از ناوگان عملیاتی ایران را غرق کردند و یا به شدت به آنها آسیب زدند. تیم کامرفورد، «عملیات آخوندک ارزش‌های نیروی دریایی امروز را نشان می‌دهد»، نیروی دریایی ایالات متحده، ۱۷ آوریل ۲۰۱۳.

^۶ اورینا پاولیک، «سنتکام: ایران هرگز قبل از تیراندازی به پهپاد آرکیو-۴ هشدار نداد»، Military.com، ۳۰ ژوئیه ۲۰۱۹؛ مایکل دی شوار، اریک اشمیت، مایکل کرولی و مگی هابرم، «حمله به ایران توسط ترامپ تأیید شد، و سپس ناگهان صرغظ کرد»، نیویورک تایمز، ۲۰ ژوئن ۲۰۱۹؛ و «ایران می‌گوید حضور غیرقانونی ایالات متحده در خلیج فارس باعث عدم امنیت می‌شود»، رویترز، ۱۷ آوریل ۲۰۲۰.

^۷ سخنان رئیس‌جمهور ترامپ در مراسم اهدای پرچم، کاخ سفید، ۱۸ ژوئیه ۲۰۱۹.

^۸ «نیروهای مسلح ایران ادعای ترامپ مبنی بر سقوط پهپاد را رد می‌کنند»، تسنیم، ۱۹ ژوئیه ۲۰۱۹.

^۹ زاخاری کوهن، کوین لیبیتاک، باربارا استار و رایان براون، «ترامپ می‌گوید: ناو نیروی دریایی ایالات متحده یک پهپاد ایرانی را نابود کرد»، سی ان ان، ۱۹ ژوئیه ۲۰۱۹. در مورد عملیات سنتینل ر.ک. «بیانیه فرماندهی مرکزی ایالات متحده در مورد عملیات سنتینل»، فرماندهی مرکزی ایالات متحده، ۱۹ ژوئیه ۲۰۱۹؛ مارک هابل، ارشد محمد و دیوید گرگوریو، «مقامات رسمی: ایالات متحده به ایران در حمله نفتکش مظنون است اما اکنون نمی‌تواند آن را اثبات کند»، رویترز، ۱۳ مه ۲۰۱۹؛ «سخنان وزیر امور خارجه مایکل آر. پومپو

از اسفندماه ۹۸، سایر دولت‌هایی که امنیت خلیج فارس برایشان حائز اهمیت بود، ناوگان‌هایی را برای تأمین امنیت و کاهش تنش‌ها به خلیج فارس اعزام کرده‌اند. از آن جمله ناوگانی بود به رهبری کشورهای اروپایی که با مأموریت نظارت بر تنگه هرمز به منطقه اعزام شد.¹⁰ در نتیجه، یکی از باریک‌ترین تنگه‌های جهان که روزانه از طریق آن تقریباً یک سوم محموله‌های نفتی دریایی جهان می‌گذرد، با ازدحام کشتی‌های نظامی و غیرنظامی روبرو شده است.¹¹ این در حالی است که ترافیک مترکم دریایی خطر سوانح را افزایش می‌دهد. یوسف بن علوی بن عبدالله، وزیر امور خارجه عمان، در بهمن ۹۸ هشدار داد: «تعداد بسیار زیاد کشتی‌های جنگی از کشورهای مختلف در تنگه باریک هرمز احتمال وقوع اشتباه را افزایش می‌دهد. پیام ما به همه دوستان‌مان این است که محتاط باشند».¹²

در رابطه با تعامل بین کشتی‌های نظامی ایران و ایالات متحده، در میان تنش‌های فزاینده بین دو کشور، خطرات بیشتری وجود دارد. یک مقام سابق آمریکایی اذعان داشته است: «وقتی ما و ایرانی‌ها در خلیج فارس فعالیت می‌کنیم، مثل این است که دو نفر هم‌زمان در یک کیوسک تلفن هستند».¹³ لازم به ذکر است که به عنوان بخشی از عملیات سننیتل، ایالات متحده نیروهای دیدهبانی و واکنش سریع خود، از جمله کشتی‌ها و هواپیماهایی را به منطقه اعزام کرده است تا در حوادثی که مربوط به ناوگان‌های آمریکایی و کشتی‌های متعلق به شرکت‌های تجاری یا کشورهای دیگر هستند مداخله کند.¹⁴ از طرف دیگر، ایران که حضور نظامی آمریکایی‌ها در خلیج فارس را مشروع نمی‌داند، دست به جعل در سیگنال‌های ارتباطی کشتی‌ها و اختلال در سیگنال‌های جهت‌یابی آنها زده است.¹⁵

مقامات آمریکایی همچنین ادعا می‌کنند که قایق‌های تندروی ایران دائماً هم کشتی‌های تجاری و هم کشتی‌های نظامی را در خلیج فارس تحریک می‌کنند. از جمله آنها اشاره می‌کنند که در ۲۷ فروردین ماه یازده قایق تندروی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی برای یک ناوگان دریایی آمریکایی متشکل از شش کشتی مزاحمت ایجاد کرده و علی‌رغم هشدارهای رادیویی و صدای بوق، تا ده متری کشتی‌ها و مرز یک تصادف پیش رفته‌اند.¹⁶ این در حالی است که نیروهای آمریکایی به عنوان بخشی از مانورهای خود که از اسفند ماه شروع شده بود، در حال انجام یک رزمایش مشترک بین این کشتی‌ها و چند فروند هلی‌کوپتر آپاچی بودند که شلیک گلوله‌های واقعی هم جزئی از آن بوده است.¹⁷ در پی این ماجرا، ترامپ اعلام کرد که «به نیروی دریایی ایالات متحده دستور داده است تا در صورت آزار و اذیت کشتی‌های آمریکایی، همه قایق‌های جنگی ایران را منهدم کند».¹⁸ سپاه روایت آمریکایی‌ها را از آنچه که در ۲۷

با مطبوعات"، وزارت امور خارجه ایالات متحده، ۱۳ ژوئن ۲۰۱۹؛ و "سپاه تانکر سوخت قاچاق را در نزدیکی ابوموسی را توقیف کرد"، ایرنا، ۳۰ دسامبر ۲۰۱۹.

¹⁰ مصاحبه تلفنی گروه بحران، مقام رسمی مأموریت نظارت دریایی اروپایی در تنگه هرمز، ۳۰ مارس ۲۰۲۰. مأموریت نظارت دریایی اروپایی در تنگه هرمز هیچ کانال ارتباطی نظامی ندارد، اما یک سخنگوی دیپلماتیک دارد. مصاحبه گروه بحران، مقام دفاعی فرانسوی، پاریس، فوریه ۲۰۲۰. عملیات سننیتل و مأموریت نظارت دریایی اروپایی در تنگه هرمز دستورات مختلفی دارند: در حالی که سننیتل به دنبال جلوگیری از اقدامات خصمانه ایران از طریق پیشگیری و واکنش سریع است، مأموریت نظارت دریایی اروپایی در تنگه هرمز به دنبال تأمین یک محیط ناوبری ایمن از طریق نظارت و کاهش تنش‌ها است. "مأموریت نظارت دریایی اروپایی در تنگه هرمز: بیانیه سیاسی دولت‌های بلژیک، دانمارک، فرانسه، آلمان، یونان، ایتالیا، هلند و پرتغال (۲۰ ژانویه ۲۰۲۰)"، وزارت اروپا و امور خارجه فرانسه، ۲۰ ژانویه سال ۲۰۲۰.

¹¹ جاستین بارن، "تنگه هرمز مهمترین تنگه انتقال نفت در جهان است"، اداره اطلاعات انرژی ایالات متحده، ۲۰ ژوئن ۲۰۱۹.

¹² اظهارات در کنفرانس امنیتی مونیخ، "پل زدن در آب‌های مسئله ساز: کاهش تنش در خلیج فارس"، ۱۵ فوریه ۲۰۲۰.

¹³ مصاحبه تلفنی گروه بحران، مقام سابق وزارت امور خارجه آمریکا، ۲۰ دسامبر ۲۰۱۹.

¹⁴ به گفته وزیر دفاع آمریکا مارک اسپر، "حضور در منطقه، توانایی سریع واکنش نشان دادن و ایجاد بازدارندگی از اقدامات تحریک‌آمیز حائز اهمیت است". به نقل از تاد لویز، "اسپر: عملیات سننیتل مانع از تشدید درگیری‌های دریایی در خاورمیانه می‌شود"، وزارت دفاع ایالات متحده، ۲۴ ژوئن ۲۰۱۹. علاوه بر ایالات متحده، هفت کشور دیگر نیز در کنفرانس بین‌المللی امنیت دریایی در سننیتل حضور دارند: انگلیستان، عربستان سعودی، امارات، بحرین، آلبانی، استرالیا و لیتوانی.

¹⁵ مصاحبه گروه بحران، مقام ارشد ایرانی، دسامبر ۲۰۱۹. "جعل" به این معنی است که یک وسیله خودش را به جای وسیله دیگر جا بزند، غالباً با هدف هدایت کشتی‌های تجاری به داخل آب‌های ایران یا آب‌های مورد اختلاف به کار می‌رود. "اختلال" به معنای دستکاری کردن سیگنال ناوبری و گیرنده‌های کشتی است تا توانایی آن در رایبایی را از کار ببندازد، غالباً به منظور هدایت آن به داخل آب‌های ایران یا آب‌های مورد اختلاف به کار می‌رود. رایان براون و باربارا استار، "بولت ایالات متحده درباره تهدیدات ایران در مورد حمل و نقل تجاری، از جمله دستکاری در نرم افزارهای رایبایی هشدار می‌دهد"، سی ان ان، ۷ آگوست ۲۰۱۹.

¹⁶ مصاحبه گروه بحران، واشنگتن، آوریل ۲۰۲۰. همچنین ر.ک. "کشتی‌های نیروی دریایی سپاه تعاملی غیرایمن و غیرحرفه‌ای با نیروهای دریایی ایالات متحده در خلیج فارس دارند"، فرماندهی مرکزی ایالات متحده، ۱۵ آوریل ۲۰۲۰.

¹⁷ "نیروی دریایی ایالات متحده و هلیکوپترهای ارتش تمرینات آتش‌نشانی را در شمال خلیج فارس انجام می‌دهند". فرماندهی مرکزی آمریکا، ۲۱ آوریل ۲۰۲۰. سننیکام خاطر نشان کرده است که چنین عملیات‌های ادغامی شبیه عملیات‌هایی است که در عملیات ارتست ویل در سال ۱۹۸۷ انجام شده است. "هلیکوپترهای سطح نیروی دریایی و هلیکوپترهای ارتش عملیات ادغام در خلیج فارس انجام می‌دهند"، فرماندهی مرکزی ایالات متحده، ۱ آوریل ۲۰۲۰.

¹⁸ توییت دونالد جی ترامپ، @realDonaldTrump، رئیس‌جمهور ایالات متحده، ۸:۰۸ صبح، ۲۲ آوریل ۲۰۲۰.

فروردین اتفاق افتاده بود رد کرده و مدعی است که این کشتی‌های آمریکایی بودند که دست به «اقداماتی غیر حرفه‌ای و تحریک‌آمیز» زدند. سپاه همچنين اظهار داشت که «در هفته‌های اخیر شاهد اوج گرفتن رفتارهای غیر حرفه‌ای» توسط نیروهای آمریکایی بوده و در واکنش به آن «ظرفیت گشت‌های دریایی خود را افزایش داده است».¹⁹

زیرساخت‌های ارتباطی موجود در خلیج فارس برای کاهش احتمال خطای محاسباتی و بالاگرفتن تنش‌ها کافی نیست. همانطور که ژنرال دیوید گلدفین، رئیس ستاد نیروی هوایی آمریکا، خاطر نشان کرده است «هیچ کانال ارتباطی برای ممانعت از درگیری یا هرگونه تعاملی بین ارتش ایران و آمریکا وجود ندارد، مگر صرفاً تماس با گشت‌های دریایی هنگام وقوع مشکلات فنی آن هم در سطح تاکتیکی». به عبارت دیگر، به غیر از پیام‌های متداول که بین کشتی‌های مجاور هم ردوبدل می‌شود، نظامیان ایرانی و آمریکایی با یکدیگر هیچ تماسی ندارند.²⁰ این ارتباطات تاکتیکی و دفعی بین کشتی‌های ایرانی و آمریکایی (که به ارتباطات پل به پل مشهوراند) باعث می‌شود تا افسران برای پیشگیری از رویارویی‌های ناخواسته و کنترل آنها در صورت وقوع اختیارات محدودی داشته باشند.

نیو کانال‌های ارتباطی غیرمستقیم و نهادینه شده بین ایران و آمریکا، جدا از کانال دیپلماتیک سوئیس که مقامات ارشد سیاسی را به هم وصل می‌کند، موجب شده است تا عدم امکان تماس بین نیروهای نظامی طرفین نگران‌کننده‌تر شود. به عنوان یک نمونه کانال ارتباط دیپلماتیک سوئیس به ایالات متحده کمک کرد که پس از کشته شدن سردار سلیمانی، به سرعت خطوط فرمز خود را به تهران منتقل کند و همچنین به ایران این اجازه را داد که دریافت پیام آمریکا را تایید کند و به آن پاسخ دهد. در نتیجه، تعامل از طریق این کانال کمک کرد تا شرایط خطرناکی که ایجاد شده بود بحرانی‌تر از آنچه بود نشود.²¹ از آنجا که این کانال برای ارتباطات دیپلماتیک طراحی شده و نه برای ارتباطات نظامی، وقتی دو کشتی جنگی به طور تصادفی در مصاف یکدیگر قرار می‌گیرند این کانال نمی‌تواند مانع از وقوع یک درگیری نظامی شود.

در سال ۹۴ در دوره دوم ریاست جمهوری اوباما، اتفاقی از این دست رخ داد. ده ملوان آمریکایی که بر روی دو قایق در حال رفتن از کویت به بحرین بودند سهواً وارد آب‌های سرزمینی ایران شدند و سپاه آنها را بازداشت کرد. جان کری، وزیر امور خارجه وقت آمریکا، که در خلال مذاکرات برای امضای برجام ارتباط مستقیم گسترده‌ای با محمد جواد ظریف، همتای ایرانی خود برقرار کرده بود، با او تماس گرفت و در یک مکالمه ۳۰ دقیقه‌ای از جزئیات سانحه مطلع شد. این دو در یک بازه زمانی حدوداً ده ساعته حداقل پنج مرتبه با یکدیگر تلفنی صحبت کردند.²² ایران صبح روز بعد قایق‌ها و سرنشینان آن را آزاد کرد. اما در شرایط پر تنش فعلی که تعامل مستقیم بین دیپلمات‌های ارشد ایرانی و آمریکایی به ندرت اتفاق می‌افتد، این که واشنگتن و تهران بتوانند یک کانال دیپلماتیک مستقیم را باز کنند بسیار نامحتمل به نظر می‌رسد. علاوه بر این، ایالات متحده آمریکا سال گذشته ظریف را در لیست تحریم‌های خود قرار داد. اگرچه تویتر به ابزاری ویژه برای ارتباط مستقیم و تبادل پیام بین مقامات هر دو کشور تبدیل شده است، این که چنین پلتفرم عمومی بتواند مانع از یک رویارویی ناخواسته شود بسیار بعید به نظر می‌رسد.²³

حتی قبل از دور جدید تنش‌های آمریکا و ایران که از سال ۱۳۹۷ آغاز شد، مقامات دفاعی ارشد ایالات متحده متوجه خطرات ناشی از عدم وجود یک کانال عملیاتی شده بودند؛ کانالی که بتواند شکاف ارتباطات محدود تاکتیکی و پل به پل را با ارتباطات استراتژیک و دیپلماتیک پر کند. آنها در واقع از ایجاد کانالی حمایت می‌کردند که بتواند از سوءتفاهم‌ها در روند تبادل پیام بین نیروهای نظامی ایران و آمریکا جلوگیری کند.²⁴ کنگره ایالات متحده با شناختن از همین خطر بالقوه درگیری بود که در آذرماه گذشته دولت آمریکا را ملزم کرد که در مورد کانال‌های ممانعت از درگیری با ایران به کنگره گزارشی ارائه دهد.²⁵ دولت ترامپ تا زمان تنظیم این مطلب، چنین گزارشی را تهیه نکرده است.

19 "سپاه ادعاهای ایالات متحده را جعلی و سناریوی هالیوود می‌نامد"، مهر نیوز، ۱۹ آوریل ۲۰۲۰.

20 فیل استوارد و میشل نیکولز، "چرا تنش‌های ایران و آمریکا می‌توانند به سرعت به یک بحران تبدیل شوند"، رویترز، ۲۴ مه ۲۰۱۹.

21 درو هینشو، جو پارکینسون و بنویت فاکون، "کانال سوئیس به خنثی کردن بحران بین ایالات متحده و ایران کمک کرد"، وال استریت ژورنال، ۱۰ ژانویه سال ۲۰۲۰.

22 "از ادای قایقرانان آمریکایی: مدلی برای دیپلماسی؟"، مؤسسه صلح آمریکا، ۱۳ ژانویه ۲۰۱۶.

23 به عنوان مثال، اندکی پس از حملات موشکی ایران در ۷ ژانویه، وزیر امور خارجه جواد ظریف توییت کرد که "ایران در پاسخ به قتل سلیمانی اقدامات متقابل متناسب را انجام داد و به پایان برد" و افزود: "ما به دنبال افزایش تنش یا جنگ نیستیم." توییت جواد ظریف، @JZarif، وزیر امور خارجه ایران، ساعت ۹:۳۲ بعدازظهر، ۷ ژانویه ۲۰۲۰. دقایقی بعد، رئیس جمهور ترامپ نیز با توییت اعلام کرد که "همه چیز خوب است!" توییت توسط دونالد جی ترامپ، @realDonaldTrump، رئیس جمهور ایالات متحده، ساعت ۹:۴۵ بعد از ظهر، ۷ ژانویه ۲۰۲۰.

24 مکاتبات ایمیلی گروه بحران، مقام سابق وزارت دفاع ایالات متحده، ۲۵ مارس ۲۰۲۰.

25 ر.ک. بخش ۱۲۲۷ قانون بودجه دفاع ملی ۲۰۲۰ (NDAA). این بخش رئیس جمهور آمریکا را ملزم به ارائه گزارشی در مورد "وضعیت کانال‌های ارتباط نظامی آمریکا با نیروهای نظامی ایران در جهت ممانعت از جنگ و جلوگیری از محاسبه اشتباه نظامی" ارائه

3. آناتومی سازوکار کاهش تنش

در حالی که برای مکانیسم کاهش تنش نظامی بین ایران و آمریکا می‌توان از تجربیات گذشته نظامیان آمریکا در برقراری تماس با مخالفانشان - از جمله اتحاد جماهیر شوروی، چین، روسیه و گروه‌های شبه نظامی عراقی تحت حمایت ایران - استفاده کرد، این طرح نیازمند نوآوری‌هایی نیز هست.²⁶ در نبود یک توافقنامه «سوانح دریایی»²⁷ بین ایران و آمریکا (نظیر توافقنامه‌ای که آمریکا با شوروی سابق داشت)، دو طرف برای این که بتوانند فاصله نیروهای دریایی‌شان را از هم حفظ کنند ابزار چندانی در دست ندارند. «کانال ممانعت از درگیری» و یا «صندوق عملیات»²⁸ (مناطق که موقتاً برای عملیات اختصاص یافته‌اند) نمونه‌هایی از این ابزارها هستند.²⁹ همچنین برخلاف موارد گذشته، خطوط ارتباطی دیپلماتیکی که برای تبادل اطلاعات عملیاتی بین ایران و آمریکا استفاده بشوند، بسیار کم و نادر هستند. علاوه بر این، از نظر قانونی و امکان‌پذیری نیز به دلیل تروریست نامیدن متقابل سپاه و سنتکام، تماس مستقیم بین نظامیان ایران و آمریکا ممکن است دچار پیچیدگی‌های سیاسی و قانونی باشد.³⁰

تقریباً می‌توان با اطمینان گفت که تلاش برای ایجاد یک کانال ارتباط مستقیم با موانع مهمی در تهران و واشنگتن روبرو خواهد شد. گزارش‌ها حاکی از این است که نظامیان ایران به ویژه سپاه در تضعیف تلاش دولت اوپاما در سال ۱۳۹۰ برای ایجاد یک خط مستقیم نظامی سطح بالا بین دو دولت نقش مهمی بازی کردند. این رویکرد آنها به دو دلیل بود. اول این که نگران بودند که این اقدام به معنای مشروعیت بخشیدن به حضور نظامی آمریکا در منطقه قلمداد شود. دومین دلیل به اختلافات داخلی مربوط می‌شد و رویکرد آیت‌الله خامنه‌ای در برابر محمود احمدی نژاد، رئیس‌جمهور وقت که گفته می‌شد موافق این ایده بوده است.³¹ رویکرد زورگویانه دولت ترامپ تمایل ایران را نسبت به هرگونه تعامل دیپلماتیک با آمریکا در شرایط فشار حداکثری کاهش داده است. آنطور که مشاور آیت‌الله خامنه‌ای می‌گوید:

«دولت ترامپ در مورد تنها توافقی که بین دو کشور طرف چهل سال گذشته منعقد شده دَپه درآورده، جنگ اقتصادی همه‌جانبه‌ای را علیه ملت ما به راه انداخته و محبوب‌ترین سردار ما را ترور کرده است. آمریکا حتی موافقت نکرد که در اثباتی بحران کرونا تحریم‌ها را شل کند. آنها بیش از آنکه به ابعاد تکنیکی و نحوه برقراری خط تماس فکر کنند بهتر است به نحوه اعتماد سازی بیاندیشند. مسائل مربوط به نحوه اجرایی سازی خط تماس دشواری زیادی ندارد.»³²

در واشنگتن نیز باید انتظار مقاومت در برابر چنین ایده‌ای را داشت. در آمریکا تصمیم‌گیران به دو دلیل مردد هستند. اولاً، به این دلیل که معتقدند ایران هرگونه پیشنهادی از سوی آمریکا را رد می‌کند. ثانیاً، آنها حتی در امور عملیاتی نیز تمایلی به تعامل با ایران ندارند چراکه از نظر ایشان هرگونه ارتباط با ایران می‌تواند پیامی متناقض با هدف کمپین فشار حداکثری در خود به همراه داشته باشد. این عوامل ممکن است حتی احتمال شکل‌گیری یک کانال ارتباط غیرمستقیم نظامی را نیز کاهش دهد.³³

دهه که حاوی «تحلیلی از نیاز و منطق کانال‌های ارتباطی برای ممانعت از جنگ دوجانبه و چند جانبه، از جمله ارزیابی از تجربه اخیر ایالات متحده در مورد چنین کانال‌های ارتباطی با ایران» باشد. این گزارش قرار بود حداکثر ۳۰ روز پس از اینکه NDAA در ۲۰ دسامبر ۲۰۱۹ به قانون تبدیل شد ارائه شود.

²⁶ پیش از این سابقه ارتباطات نظامی با نیروهای متخاصم وجود دارد، از جمله خط‌تماس بین آمریکا و اتحاد جماهیر شوروی که مربوط به سال ۱۹۶۳ است. همچنین خط تلفن دفاعی آمریکا و چین در سال ۲۰۰۸، و اخیراً خط ارتباطی آمریکا با گروه‌های شبه نظامی عراق در جریان مبارزه با داعش (۲۰۱۷-۲۰۱۴) و یک کانالی که هم‌اکنون بین ایالات متحده و روسیه برای جلوگیری از درگیری در سوریه برقرار است.

²⁷ Incidents at Sea agreement

²⁸ ops boxes

²⁹ توافقنامه‌های سوانح دریایی، مانند توافقنامه سوانح دریایی ۱۹۷۲ که بین آمریکا و اتحاد جماهیر شوروی منعقد شد، به طور معمول توافقنامه‌های الزام آور دو جانبه‌ای هستند که جزئیات رویه‌های استاندارد برای جلوگیری از حوادث در دریا (یا آنچه بعضی‌ها آن را «قوانین راه» می‌نامند) و شیوه برقراری ارتباط پس از هرگونه مشکلی را تعیین می‌کنند.

³⁰ «تعیین سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به عنوان نیروی تروریستی»، وزارت امور خارجه آمریکا، ۸ آوریل ۲۰۱۹؛ و بزرگ‌مهر شرف‌الدین، پیتر گراف، فرانسویس کری و مارک هاینریش، «ایران تمام نیروهای آمریکایی در خاورمیانه را تروریست معرفی می‌کند»، رویترز، ۳۰ آوریل ۲۰۱۹.

³¹ تیم ملک، «ایران تلفن را بر روی آمریکا قطع می‌کند»، پولیتیکو، ۴ اکتبر ۲۰۱۱.

³² مصاحبه گروه بحران، تهران، آوریل ۲۰۲۰.

³³ مکاتبات پست الکترونیکی گروه بحران، مقام سابق وزارت امور خارجه ایالات متحده، ۴ دسامبر ۲۰۱۹؛ و مصاحبه تلفنی گروه بحران، مقام سابق وزارت امور خارجه آمریکا، ۲۰ دسامبر ۲۰۱۹. یک مقام نظامی ارشد سابق ایران گفت که در مقایسه با عناصر تندرو در دولت ترامپ، که ممکن است مانع از اجماع در واشنگتن برای ایجاد کانال ممانعت از جنگ شوند، وی ارتش آمریکا را به

با توجه به بن‌بست دیپلماتیک در سطح کلان و فقدان اعتماد، غلبه بر این موانع دشوار خواهد بود، اما این چیزی از ضرورت تلاش در جهت ایجاد شکلی از تماس نظامی بین طرفین کم نمی‌کند. از آنجا که به نظر می‌رسد رهبران هر دو کشور به جلوگیری از تشدید ناخوابسته بحران علاقه‌مند هستند، اجتناب از چنین درگیری‌هایی باید بر سایر ملاحظات اولویت یابد. امکان‌پذیرترین ساختار برای یک کانال مدیریت تنش نظامی بین ایران و آمریکا حضور یک کشور سوم است که بین مقامات عالی‌رتبه هموزن و هم‌طرز در تهران و واشنگتن ارتباط برقرار کند. اینگونه از تماس، در مقایسه با ارتباطات پل به پل، ساختار قوی‌تر و منسجم‌تری دارد.

چنین سازوکاری باید برخی از مشکلات احتمالی را پیش‌بینی کند. به عنوان مثال، برقراری ارتباط از طریق واسطه می‌تواند به یک «تلفن بازی» بی‌معنی تبدیل شود، به ویژه اگر مأموران در دو طرف ماجرا هم‌شان و دارای اختیارات یکسان نباشند.³⁴ علاوه بر این، گروه‌های مختلف در نظام سیاسی ایران و آمریکا می‌توانند با استفاده از روابط و فرایندهای بین‌سازمانی به دنبال تضعیف اینگونه ارتباطات نظامی باشند. همچنین فرماندهان محلی که به نیت طرف مقابل مشکوک هستند ممکن است اطلاعاتی حیاتی را از همتای خارجی خود پنهان کنند. در فرضی دیگر ممکن است ارزیابی برخی افسران اینگونه باشد که منعطف بودن در برابر دشمن می‌تواند موقعیت شغلی‌شان را به خطر بیندازد و بنابراین همکاری لازم را به عمل نیاورند.³⁵

با در نظر گرفتن این ملاحظات، حداقل در مراحل اولیه، یک سازوکار غیرمستقیم و با واسطه برای ممانعت از تشدید تنش‌ها می‌تواند برای هر دو طرف از منظر سیاسی مطلوب‌تر باشد.³⁶ با توجه به اینکه دامنه دربرگیری این مکانیسم و هدف آن محدود است، پذیرش آن برای هیچ یک از طرفین مساوی با عقب‌نشینی نخواهد بود؛ نه برای دولت ترامپ به معنای فاصله گرفتن از رویکرد «فشار حداکثری» است و نه برای ایران به معنای زدن مهر تأیید بر حضور نظامی آمریکا در منطقه. این سازوکار صرفاً مانند یک سوپاپ اطمینان عمل خواهد کرد که می‌تواند جلوی یک درگیری ناخوابسته را بگیرد. خوشبختانه برخی از مقامات پیشین و فعلی در تهران و واشنگتن اظهار داشتند که با توجه به سطح فعلی تنش در روابط ایران و آمریکا، هر دو طرف موضوع ایجاد یک خط تماس غیرمستقیم را مورد بررسی قرار خواهند داد.³⁷

اولین قدم برای ایجاد این کانال غیرمستقیم، شناسایی یک طرف سوم مناسب و قابل اتکا است که نقش واسطه را ایفا کند. یک کاندیدای ایده‌آل برای این کار باید هم‌آشنایی جدی به سیستم ناوبری دریایی در خلیج فارس داشته باشد و هم در میانجی‌گری و شکل دادن به گفتگوهای دیپلماتیک بین ایران و آمریکا دارای تجربه باشد. بر اساس این ملاحظات، عمان کاندیدای قوی و ویژه‌ای خواهد بود.³⁸ این کشور تأمین امنیت کشتی‌هایی که از تنگه هرمز خارج و به خلیج عمان وارد می‌شوند را مدیریت می‌کند و در نتیجه از مهارت فنی و تخصص کافی در ارتباطات رادیویی برخوردار است. عمان قبلاً نیز زمینه‌ساز ارتباطات ایالات متحده و ایران بوده است و هر دو طرف معمولاً این کشور را کارگزار و واسطه‌ای صادق دانسته‌اند.³⁹ عمان با ایالات متحده توافقنامه همکاری نظامی دارد و از آن طرف با ایران دارای یک کمیسیون مشترک نظامی است.⁴⁰ این کشور رزمایش‌های مشترک جداگانه‌ای با نیروهای نظامی ایران و آمریکا برگزار کرده است که آخرین موارد آن به ترتیب در فروردین و شهریور ماه سال گذشته انجام شده

عنوان "یک دشمن دانا می‌بیند که دیدگاه عمل‌گرایانه‌تری" در مورد کانال ممانعت از جنگ دارد. مصاحبه گروه بحران، مقام ارشد نظامی سابق ایران، تهران، آوریل ۲۰۲۰.

34 مصاحبه گروه بحران، مقام سابق وزارت امور خارجه آمریکا، واشنگتن، ۱۸ نوامبر ۲۰۱۹.

35 مصاحبه گروه بحران، مقام سابق ایالات متحده با تجربه در مدیریت مکانیسم ممانعت از درگیری ایالات متحده و روسیه در سوریه، واشنگتن، ۱۶ دسامبر ۲۰۱۹؛ و مصاحبه گروه بحران، مقام سابق وزارت امور خارجه آمریکا، واشنگتن، ۱۸ نوامبر ۲۰۱۹.

36 مصاحبه گروه بحران، مقام سابق وزارت امور خارجه ایالات متحده، واشنگتن، ۱۸ نوامبر ۲۰۱۹. مرحله مقدماتی ممکن است بین سه تا شش ماه طول بکشد، اگر بیشتر نشود. مصاحبه تلفنی گروه بحران، مقام رسمی ایالات متحده که قبلاً در کانال ممانعت از درگیری آمریکا و روسیه در سوریه سمت داشته است، ۱۳ دسامبر ۲۰۱۹.

37 مصاحبه‌های گروه بحران، مقامات ایرانی، تهران، نوامبر-دسامبر ۲۰۱۹؛ مقام ارشد سابق نیروی دریایی ایالات متحده، واشنگتن، ۲۴ مارس ۲۰۲۰.

38 مصاحبه تلفنی گروه بحران، مقام سابق نیروی دریایی ایالات متحده، ۲۴ مارس ۲۰۲۰؛ مقام سابق سنتکام، ۲۶ مارس ۲۰۲۰؛ مقام سابق وزارت دفاع آمریکا، ۲۵ مارس ۲۰۲۰؛ مقامات ارشد عمان، مسقط، ژانویه سال ۲۰۲۰؛ و مقامات ارشد ایرانی، تهران، مارس ۲۰۲۰.

39 مصاحبه‌های گروه بحران، مقامات ارشد عمان، مسقط، ژانویه سال ۲۰۲۰؛ و مصاحبه تلفنی گروه بحران، مقام سابق نیروی دریایی ایالات متحده، ۲۶ مارس ۲۰۲۰.

40 در بین کشورهای حوزه خلیج فارس، عمان همچنین نزدیک‌ترین روابط تاریخی را با ایران داشته که این موضوع بستر بی‌ظنری را برای ایجاد اعتماد فراهم کرده است و می‌تواند از آن برای توسعه ابتکارات همکاری‌های منطقه‌ای استفاده کند.

است.⁴¹ مقامات عمانی ابراز علاقه کرده‌اند تا به عنوان واسطه و تا زمانی که هر دو طرف خواهان این موضوع باشند، برقراری ارتباط بین نیروهای نظامی ایران و آمریکا را تسهیل کند.⁴² به دلیل عدم اعتماد بین ایران و قدرت‌های اروپایی هم‌پیمان آمریکا که نیروی نظامی به منطقه اعزام کرده‌اند، اروپایی‌ها در مقایسه با عمان گزینه قوی‌تری برای ایفای نقش طرف سوم به حساب نمی‌آیند. در بین کشورهای منطقه هم، حساسیت‌های درونی شورای همکاری خلیج فارس احتمالاً مانع از این می‌شود که یکی از اعضای شورا بخواهد به عنوان طرف سوم نقش‌آفرینی کند.⁴³ از سوی دیگر، سازمان ملل متحد می‌تواند ناظر را منصوب و در منطقه مستقر کند که واسطه‌ای در این ارتباط باشد. این ناظر می‌تواند سازوکاری برای نظارت بر تماس‌های بین ایران و آمریکا ایجاد کند و یا در صورت وقوع یک برخورد ناخواسته بین آنها میانجی‌گری کند. سازمان ملل متحد در حوزه موضوعات مربوط به تسهیل ارتباطات در هنگام مخاصمات و میانجی‌گری بین طرفین درگیر، دارای تجربه گسترده‌ای است. با این حال به نظر می‌رسد ایران به تعامل با یک دولت بیشتر از یک سازمان بین‌المللی تمایل داشته باشد.⁴⁴ سازمان ملل همچنین ممکن است در ایران برای ارتباط‌گیری سریع با مقامات عالی نظامی دسترسی کافی نداشته باشد.⁴⁵

گام دوم در ایجاد چنین سازوکاری به جایگاه، اختیارات و تخصص کسانی مربوط می‌شود که در هر طرف مسئولیت مدیریت این کانال ارتباطی را به عهده می‌گیرند. در حالت مطلوب، این افراد مأمورین عالی رتبه‌ای هستند که هم به فرماندهان ارشد حاضر در صحنه و هم به تصمیم‌گیرندگان در پایتخت دسترسی مستقیم دارند، و بدون نیاز به حمایت یک تشکیلات عریض و طویل می‌توانند این تماس‌ها را مدیریت کنند. این افراد فارغ از اینکه در کدام بخش نظامی آمریکا، ایران و یا عمان خدمت می‌کنند، باید دارای درجه سرهنگی یا بالاتر از آن باشند.⁴⁶ عاقلانه این است که بین مقامات مافوق و دارای اختیارات تصمیم‌گیری از دو کشور، تا چند لایه تماس‌هایی برقرار شود که در زمانی که یک بحران در حال تشدید است میانجی‌گران راحت‌تر بتوانند با سلسله مراتب فرماندهی در ارتباط قرار گیرند.⁴⁷ یک شکل کار ممکن است اینگونه باشد که یک سرتیپ عضو فرماندهی سنتکام از طریق تلفن با یک ژنرال عمانی ارتباط برقرار می‌کند و در همان حال ژنرال عمانی از طریق یک خط تلفن جداگانه با همتای خود در ستاد کل نیروهای مسلح ایران ارتباط می‌گیرد.⁴⁸

منتقدان چنین سازوکاری ممکن است ادعا کنند که با توجه به تنش‌های زیاد و خصومت‌های موجود در روابط بین تهران و واشنگتن، حتی ایجاد یک خط تماس غیرمستقیم در جهت کاهش تنش در سطح عملیاتی احتمالاً با مخالفت سیاسی سنگینی روبرو می‌شود. آنها همچنین می‌گویند حتی اگر چنین کانالی ایجاد شود ممکن است در عمل کارایی نداشته باشد.⁴⁹ اگرچه ممکن است نظر این منتقدان درست باشد ولی مقامات عالی رتبه فعلی و سابق در ایران و ایالات متحده به گروه بین‌المللی بحران گفته‌اند که آنها معتقدند که چنین سازوکاری هم لازم است و هم کارایی خواهد داشت. آنها همچنین بر این باورند که حتی اگر حوزه صلاحیت و اختیارات این مکانیسم تماس غیرمستقیم محدود باشد، توان بالقوه آن برای جلوگیری از یک سوءتفاهم فاجعه‌بار و درگیری ناخواسته، از ریسک و هزینه آن به مراتب بیشتر است.⁵⁰

41 برای توافقنامه همکاری نظامی عمان-ایالات متحده، ر.ک. "روابط ایالات متحده با عمان"، وزارت امور خارجه ایالات متحده، ۲۷ نوامبر ۲۰۱۹. برای تمرین‌های مشترک نظامی، ر.ک. "نیروهای نظامی ایران و عمان عملیات امداد مشترک دریایی انجام دادند"، پرس تی وی، ۱۸ آوریل ۲۰۱۹؛ و رمضان الشریبینی، "عمان تمرین نظامی مشترک با ایالات متحده و انگلیس انجام می‌دهد"، گلف نیوز، ۹ سپتامبر ۲۰۱۹.

42 مصاحبه‌های گروه بحران، مقامات عمانی، مسقط و مکاتبات ایمیلی، ژانویه تا مارس ۲۰۲۰. به نظر نمی‌رسد جانشینی و انتقال رهبری عمان در ژانویه ۲۰۲۰ در سیاست خارجی یا پشتیبانی این کشور از چنین ابتکارانی تأثیری داشته باشد.

43 مصاحبه‌های گروه بحران، مقامات وزارت دفاع آمریکا، واشنگتن، آوریل ۲۰۲۰.

44 مصاحبه‌های گروه بحران، مقامات سیاسی و نظامی ایران، تهران، نوامبر-دسامبر ۲۰۱۹.

45 مصاحبه گروه بحران، مقام سازمان ملل، نیویورک، ۱۶ ژانویه ۲۰۲۰.

46 مصاحبه تلفنی گروه بحران، مقامات ارشد سابق وزارت دفاع آمریکا، ۱۳ دسامبر ۲۰۱۹ و ۲۴ فوریه ۲۰۲۰.

47 مصاحبه تلفنی گروه بحران، مقام سابق سنتکام، ۲۶ مارس ۲۰۲۰.

48 این طرح می‌تواند شامل یک خط تلفن بین ایالات متحده و عمان، یک خط تلفن بین عمان و ایران باشد. در این حالت، اجزای سیستم از نظر فیزیکی می‌توانند از هم جدا باشند تا از انتقال آلودگی توسط بدافزارها و سایر تلاش‌های جاسوسی جلوگیری شود. مصاحبه تلفنی گروه بحران، مقام ارشد سابق نیروی دریایی ایالات متحده، ۲۴ مارس ۲۰۲۰.

49 مصاحبه تلفنی گروه بحران، مقام ارشد سابق وزارت امور خارجه ایالات متحده، ۲۰ دسامبر ۲۰۱۹؛ مصاحبه‌های گروه بحران، مقامات ارشد سابق ارتش ایران، تهران، آوریل ۲۰۲۰.

50 مصاحبه تلفنی گروه بحران، مقامات سابق وزارت دفاع ایالات متحده، دسامبر ۲۰۱۹ - فوریه ۲۰۲۰ و مصاحبه گروه بحران، مقام ارشد ایرانی، مونیخ، فوریه ۲۰۲۰.

هیچ کدام از طرفین ایران و آمریکا احتمالاً حتی تصور تماس مستقیم با طرف دیگر را مناسب نمی‌بینند؛ با این وجود همچنان به دنبال ابزاری هستند که در شرایط خطرناک از تشدید بحران جلوگیری کند. در این رابطه استفاده از واسطه‌ای مانند عمان می‌تواند به کاهش تنش‌ها و ایجاد اعتماد به این سازوکار کمک کند، بدون این که منجر به محدود شدن قدرت مانور هیچ کدام از طرفین شود. در حقیقت، اگر این مکانیسم کارآیی خود را نشان دهد می‌تواند در آینده به یک کانال مستقیم ارتباطی تبدیل شود و بدون این که به تغییر در سیاست‌های کلان نیازی باشد، در موارد مشابه نیز به عنوان یک مدل استفاده شود.⁵¹ در آینده‌ای که خصومت در رابطه ایران و آمریکا کاهش یابد، چنین کانال ارتباطی حتی ممکن است پایه‌ای برای یک توافقنامه بین ایران و آمریکا در مورد سوانح دریایی ایجاد کند.

4. جمع بندی

ایجاد مکانیسم ممانعت از درگیری بین ایالات متحده و ایران در واقع ضمانت‌نامه‌ای است برای مواقعی که در اثر یک اتفاق درگیری بالا می‌گیرد. در کنار کانال ارتباطی سوئیس که در دی ماه گذشته نشان داد داشتن یک خط تماس روشن در مواقع مواجهه با حوادث بحران‌زا حائز اهمیت است و همچنین در کنار ارتباطات کشتی‌ها با هم، یک سازوکار تماس نظامی هم به منافع دو طرف در کنترل تنش‌هایشان کمک می‌کند. این کانال همچنین ابزاری مفید برای حفاظت از نیروها خواهد بود بدون این که نیازمند یک توافق سیاسی یا تغییر در مواضع استراتژیک باشد. حتی در میان زدوخوردهای نظامی، این سازوکار به دو طرف کمک می‌کند که گام‌های نادرست برندارند و خطاهایی مرتکب نشوند که درگیری را به جنگی تمام عیار تبدیل کند؛ جنگی که هیچ کدام از ایران و آمریکا خواهان آن نیستند. واسطه‌هایی مانند عمان می‌توانند نقش مهمی در راه‌اندازی مکانیسم ارتباطی اینچنینی داشته باشند که در بدو امر صرفاً بر منطقه خلیج فارس متمرکز شده باشد. با گذشت زمان، اگر چنین سازوکاری ارزش و کارایی خود را نشان داد، می‌تواند یک مرحله فراتر رود و به یک کانال مستقیم تبدیل شود و در نقاط بحرانی دیگر نیز این مسیر تکرار شود. تازمانی که تنش‌های اساسی بین «فشار حداکثری» و «مقاومت حداکثری» ادامه داشته باشد (و شاید حتی در نبود این سیاست‌ها) ایالات متحده و ایران احتمالاً روابط خصومت‌آمیزی خواهند داشت. اما در نبود تحول چشمگیر دیپلماتیک، یک کانال ارتباطی نظامی غیرمستقیم می‌تواند حداقل تضمین‌کننده این باشد که یک حادثه موردی به یک آتش وسیع و فراگیر تبدیل نمی‌شود.

واشنگتن/ تهران/ بروکسل، ۴ اردیبهشت ۱۳۹۹

⁵¹ مصاحبه گروه بحران، مقام سابق وزارت امور خارجه ایالات متحده، واشنگتن، ۱۸ نوامبر ۲۰۱۹؛ مصاحبه تلفنی گروه بحران، مقام رسمی که قبلاً برای کانال ممانعت از درگیری بین آمریکا و روسیه در سوریه منصوب شده بود، ۱۳ دسامبر ۲۰۱۹. و مصاحبه تلفنی گروه بحران، مقام سابق نیروی دریایی ایالات متحده، ۲۴ مارس ۲۰۲۰.

International Crisis Group

Headquarters

Avenue Louise 235, 1050 Brussels, Belgium

Tel: +32 2 502 90 38. Fax: +32 2 502 50 38

brussels@crisisgroup.org

New York Office

newyork@crisisgroup.org

Washington Office

washington@crisisgroup.org

London Office

london@crisisgroup.org

Regional Offices and Field Representation

Crisis Group also operates out of over 25 locations in Africa, Asia, Europe, the Middle East and Latin America.

See www.crisisgroup.org for details

PREVENTING WAR. SHAPING PEACE.